

Arbete, kultur och makt i svensk trav- och galoppsport 1900-2005

Bakgrund

Trots det starkt ökade intresset för hästhållning samt dess stora ekonomiska betydelse för det svenska samhället har få samhällsvetenskapliga och humanistiska studier av denna gjorts. Svensk forskning om hästsport i allmänhet och travsport i synnerhet är ytterst begränsad och inom anglosaxisk forskning är det framför allt galoppsporten som ägnats utrymme. Där har social klass varit ett centralt begrepp. En utgångspunkt för projektet *Arbete, kultur och makt i svensk trav- och galoppsport 1900-2005* har därför varit att sporten också måste studeras ur genus-, etnicitets- och generationsperspektiv. En annan utgångspunkt har varit att tillföra ett historiskt förändringsperspektiv, i syfte att öka förståelsen för hur trav- och galoppsporten ser ut idag.

Material och metoder

Stallarbetets karaktär och maktrelationer inom trav- och galoppsporten under perioden 1900 till 2005 har studerats med hjälp av kulturanalytiska och kvantitativa metoder. Kvinnors respektive mäns medverkan inom olika grupper (tränare, hästägare, ryttare, kuskar, hästskötare) har kartlagts och kvantitativa förändringar över tid har belagts statistiskt. Dessutom har texter (utredningar, tidskrifter, årsskrifter, jubileumsskrifter, memoarer, fackligt material) och intervjuer med medverkande inom sporten tolkats och analyserats i syfte att belysa de genus-, generations-, klass- och etnicitetsrelationer som finns och har funnits inom sporterna. Deltagande observationer, utförda i samband med träning och tävling har också legat till grund för dessa tolkningar.

Resultat

Projektets resultat kan sammanfattas i några viktiga punkter:

1. Trav- och galoppsport växte fram i manliga miljöer med stark maskulin kultur. Arbete med hästen var maskulint genuskodad och sporten utvecklades i militära miljöer, skogsbruket i norra Sverige (kallblodstravet), storgods i södra Sverige (varmblodstrav).
2. I början av 1900-talet dominerade amatörsporten och framför allt galoppsporten. Med införandet av totalisatorn ökade framför allt travsporten i omfattning, medan galoppsporten i relation till travsporten föll tillbaka. Med tiden har båda sporterna professionaliserats.
3. Galoppsportens intäkter från hästägare och spelet har, när hänsyn tagits till inflationen, minskat under de senaste 50 åren.
4. Galoppsporten har genomgått en tydlig feminiseringsprocess – allt fler kvinnor har kommit in på alla nivåer, med början redan på 1940-talet. För att förklara denna process måste olika faktorer, såsom institutionella, sociala och ekonomiska villkor studeras i relation till de olika grupperna.
5. Feminiseringen av travsporten skedde senare och dagens genushierarkier är tydligare. Tränarkåren är i mycket hög grad dominerad av män, medan kvinnorna är i majoritet bland hästskötarna. Talet om yrkesskicklighet har förändrats från ett fokus på styrka och teknisk ingenjörskonst till mjukhet och omvårdnad.
6. Vad gäller etnicitet kan en större etnisk mångfald ses inom galoppsporten, medan travsporten i huvudsak är etniskt nordisk.

7. Inom både trav- och galoppsport spelar relationer baserade på generation en stor roll. För det första genom att arbetet med hästar ofta påbörjas när en person är relativt ung och för det andra att arbetet i ett slags lärlingssystem lärs in under det att det utförs, snarare än i skolbänken, även om teoretiska utbildningssatsningar ökat under senare år. Det innebär att maktrelationer inom arbetet upprätthålls eftersom de baseras bl a på generation.
8. Även i svensk galopp- och travsport har sociala klassrelationer varit av stor betydelse. I galoppsporten förklarar samverkan av social klassbakgrund och genus varför över- och medelklasskvinnor kom in i sporten på 1940-talet och varför det tog längre tid innan kvinnor med lägre klassbakgrund kom in i sporten som professionella ryttare på 1970-talet. Inom travsporten samverkar social klass, genus- och generationsrelationer i de maktrelationer som utvecklas mellan kvinnor som är hästskötare och män som är tränare. Det är också troligt att synen på travet som ”folkligt” har medverkat till att travsporten på ett mer framgångsrikt sätt än galoppsporten lyckats upprätthålla ett stort intresse för spelet och sporten.

Diskussion

Resultaten från projektet *Arbete, kultur och makt i svensk trav- och galoppsport 1900-2005* visar på vikten av att sammanföra olika maktperspektiv baserade på genus, social klass, generation och etnicitet för att förstå de förändrade arbetsrelationerna inom svensk trav- och galoppsport under 1900-talet. Genom att visa hur dessa maktperspektiv samverkar och motverkar varandra begripliggörs sporternas skilda feminiseringsprocesser och den rådande manliga dominansen inom travsporten begripliggörs. Det är viktigt att påpeka att det finns en hierarkisk uppdelning inom sporterna som gör att det idag är fler kvinnor bland hästskötarna än bland tränarna i båda sporterna, om än i högre grad inom travsporten. För att förändra denna hierarki behövs ytterligare studier om varför de kvinnor som börjar som tränare eller kuskar inom travsporten inte stannar under någon längre period eller har svårt att uppnå framgångar. En sådan studie är nu påbörjad av Mats Greiff inom ett annat projekt.

Genom att studera generationsrelationer har barnarbete inom sporten synliggjorts. Det är resultat som är särskilt intressanta eftersom barns arbete inom många andra branscher har minskat under 1900-talet. Det praktiska arbetet, som ett sätt att lära sig yrken inom trav- och galoppsporten, har framhållits som en viktig och nödvändig utbildningsväg. Idag har barnarbete en negativ klang eftersom det ofta leder tankarna till exploatering samt fysiskt och psykiskt lidande. Att det här inte är tydliga konsekvenser inom hästsporten är viktigt att framhålla. Visst finns det maktrelationer baserade på generation där barn har mindre att säga till om än vuxna samt tung fysisk belastning, men barns arbete i stallet har även givit personer som annars inte skulle ha råd att hålla på med hästar en möjlighet att uppfylla sina drömmar, att lära sig ett yrke samt att på sikt öka sina möjligheter inom branschen.

Det är även viktigt att framhålla den svenska trav- och galoppsportens förändring över tid i relation till internationella förändringar inom sporterna. Galoppsportens feminisering är unik ur ett internationellt perspektiv. Inom den brittiska, amerikanska och australiensiska galoppsporten har kvinnor en mer undanskymd roll än inom den svenska. Den svenska travsporten är i sig internationellt unik genom att vara en så stor sport här (per capita) i jämförelse med i andra länder. Ett annat viktigt resultat värt att understryka när den svenska galoppsporten jämförs med den brittiska, amerikanska och australiensiska är att de etniska relationerna här har haft en annan betydelse. I Sverige har personer med annan etnicitet än den svenska haft möjlighet att rida och träna hästar, medan dessa positioner i den anglosaxiska världen ofta upprätthållits av personer med anglosaxiskt ursprung. I dessa länder

har olika invandrargrupper samt aboriginer i Australien samt afroamerikaner i USA framför allt arbetat som hästskötare.

Publikationer

Mats Greiff:

1. Greiff, Mats, "Från kappkörning till modern sport", i *Travet i våra hjärtan*, Stockholm 2006.
2. Greiff, Mats, "Det omvälvande 20-talet", i *Travet i våra hjärtan*, Stockholm 2006.
3. Greiff, Mats, "Stallbacken då och nu", i *Travet i våra hjärtan*, Stockholm 2006.
4. Greiff, Mats, "Stallbackskultur, makt och arbete i svensk travsport 1930-2005", i *I sulky och sadel. Trav- och galoppsportens 1900-talshistoria*, Stockholm 2007.
5. Greiff, Mats, "Arbete och kultur på travets 'stallbacke'", i *Svensk idrottsforskning* 2007:2.
6. Greiff, Mats, "'Presumably I am like a mother to the horses I tend'. Gender Relations within Harness-Racing in Sweden 1930-2005", i *ASSH Studies #23*, Sydney 2007.
7. Greiff, Mats, "To Save the Heritage of Harness Racing in Sweden", i *ASSH Studies #23*, Sydney 2007.

Susanna Hedenborg

1. Hedenborg, Susanna, *Arbete på stallbacken ur genus och generationsperspektiv. Svensk galoppsport under 1900-talet*, Malmö: Idrottsforum.org/ Förlag, (under publicering).
2. Hedenborg, Susanna, "Trainers of racehorses in 20th century Sweden. Small business and gender", i *ASSH Studies #23*, Sydney 2007.
3. Hedenborg, Susanna, "Female Jockeys in Swedish Horse Racing 1890–2000. From Minority to Majority", *The International Journal of the History of Sport*, 2007: 4.
4. Hedenborg, Susanna, "Från Den svarta hingsten till Klara, färdiga, gå. Stallbackskultur i hästboken under andra hälften av 1900-talet", *Barnboken* 2006:1.
5. Hedenborg, Susanna, "Barnarbete, barns arbete eller hobby? Stallarbetet i generationsperspektiv", *Historisk tidskrift* 2006(126):1.
6. Hedenborg, Susanna, "Children's stable work", i Söderlind, I & Engwall, K (red), *Children's work in everyday life*, Stockholm: Institutet för framtidsstudier, 2007.
7. Hedenborg, Susanna, "Stallarbetets villkor och hästskötare i svensk galoppsport under 1900-talet", i Greiff, M & Hedenborg, S (red), *I sulky och sadel. Trav- och galoppsportens svenska 1900-talshistoria*.
8. Hedenborg, Susanna, "Kapplöpningsportens historia", i *Travet i våra hjärtan*, Stockholm 2007 (2006).
9. Hedenborg, Susanna, "Att lära sig sköta hästar", i *Travet i våra hjärtan*, Stockholm 2007 (2006).

Mats Greiff & Susanna Hedenborg

1. Greiff, Mats & Hedenborg, Susanna, "Bakom kulisserna: Kvinnorna kämpar på stallbacken", i *Jägersro 100 år*, Malmö 2007.
2. Greiff, Mats & Hedenborg, Susanna, (red), *I sulky och sadel. Trav- och galoppsportens svenska 1900-talshistoria*, Stockholm: Carlsson 2007.

3. Greiff, Mats & Hedenborg, Susanna, "Hästsport i verkligheten och i tidigare forskning", i *I sulky och sadel. Trav- och galoppsportens 1900-talshistoria*, Stockholm 2007.
4. Greiff, Mats & Hedenborg, Susanna, "Överklassens fritidsnöje och folksport – hästkapplöpningarnas historia", i *I sulky och sadel. Trav- och galoppsportens 1900-talshistoria*, Stockholm 2007.
5. Greiff, Mats & Hedenborg, Susanna, "Hästsport i verkligheten och i tidigare forskning", i Greiff, M & Hedenborg, S (red), *I sulky och sadel. Trav- och galoppsportens svenska 1900-talshistoria*.
6. Greiff, Mats & Hedenborg, Susanna, "'Jag är nog lite som en mamma till mina passhästar och skämmer bort dem'. Om manligt och kvinnligt inom trav- och galoppsporterna", i *I sulky och sadel. Trav- och galoppsportens 1900-talshistoria*, Stockholm 2007.
7. Greiff, Mats & Hedenborg, Susanna, "Genus och arbetsdelning", i *Vår kallblodstravare. Från lanthäst till folkets häst*, red: Hans-Erik Uhlin, Ljusdal 2007.
8. Greiff, Mats & Hedenborg, Susanna, "Jag är nog lite som en mamma till mina passhästar och skämmer bort dem." Om manligt och kvinnligt inom trav- och galoppsporterna. http://www.idrottsforum.org/articles/greiff/greiff_hedenborg050308.html, 2005.

Övrig resultatförmedling och resultatförmedling till näringen

1. Forskningsresultat har presenterats vid följande internationella vetenskapliga konferenser:

"Sixth European Social Science History Conference", i Amsterdam i april 2006.

"Conference of European Sports History", i Wien, september 2006.

"The New Equine Industry", i Vasa, Finland i maj 2007.

"British Society for Sports History XXVth Conference", i Stirling i augusti 2007.

2. Seminarier och föreläsningar på Malmö högskola om trav- och galoppsport har hållits vid upprepade tillfällen inom grundutbildningen. Studiebesök har gjorts på Jägersro med studenter bland annat i syfte att öka intresset för sporten.

3. Antologin *Travet i våra hjärtan*, där fem artiklar är publicerade, är framställd på initiativ av Svenska Travsportens Centralförbund och Nationella Stiftelsen för Hästhållningens Främjande. Boken *Jägersro 100 år* är framtagen av Skånska Travsällskapet i samband med trav- och galoppplanläggningen Jägersros 100-års-jubileum. På så sätt har ett konkret samarbete med travets egna organisationer bedrivits.

4. Manus till boken *Arbete på stallbacken* är sänt till Olof Karlander inför arbetet med utredningen om Galoppsportens framtid, dessutom hålls regelbundna samtal om forskningsresultaten i relation till utredningens framtida rekommendationer.